

SIMON FERENC



„Aki él, a halálban él”

GONDOLAT- ÉS LÉTÉBRESZTÉS DÖMÖTÖR MIHÁLY FOTÓMŰVÉSZ
MÁS-VILÁG CÍMŰ KIÁLLÍTÁSÁN¹

Az emberi élet egészének lényege az idő, amely a fogantatástól a születésen keresztül a halálig tart. Ennek keretét pontosan mutatja a sírfelirat, rajta a név és a két zárójelbe tett évszám. Dömötör Mihálnál az első szám 1950, nálam 1961, és itt most mindenki gondoljon a sajátjára, és különösen arra a másodikra, ameddig majd az életidőnk tart. Ahogyan Jenei Gyula fogalmazta kiváló versében: „(két zárójel közé szüdtél, / anyám.)” (*Ülök ágyadnál*). Az első számot mindenki tudja, a másodikat nem, de – ahogy a nyelv mondja – „halálbiztos”, hogy mindenkinél lesz második is. Az ember legnagyobb gondja létezésnek végessége. Nem véletlen, hogy az összes világvallás, a filozófiai gondolkodás és a művészetek középpontjában is ez áll. „Meghalni – elszunnyadni – és alunni! / Talán álmodni: ez a bökkenő; / Mert hogy mi álmok jönnek a halálban.” (Shakespeare: *Hamlet*) Erre a kérdésre segít választ találni Dömötör Mihály fotóművész *Más-világ* című kiállítása, amelynek szemlélése megrendítő vizuális hatásával gazdagítja és az esztétikai tapasztalat átélésével léteben gyarapítja a befogadót. Ha az első megtekintés után tovább is elidőzünk a képeknél és különösen a képekben, akkor még ennél is nagyobb élményben, a létmegértés csodájában részesülhetünk. Mert Dömötör Mihály a fényképezés filozófusa: ő fotóval, a fénnel és az árnyékkal, a formákkal és a nézőponttal gondolkodik és gondolkoztat. Ő a fényárnyék grafikusa, ahol az eszköz a fényképezőgép és az utómunka technikája, amelynek gyűjtőpontja a fotóművész szeme. Ő így tudja láttatni, amit lát, így tudja érzékelhetővé tenni, amit gondol és gondolni hagy a képről, hogy megfogadjon a nézőben a képgondolat: a látványhoz és az érzelemhez rendelt jelentés, a ráeszmélés a lényegre, a lét egészére. A művész szemléleti egésze teremti meg a szem-(l)életét, a gondolat fényárnyékát, ami megsűríti a fekete és a fehér igazi színárnyalatait, ezért lesz sokszínű és sokjelentésű, ami monokróm.

Ezzel teljesíti be Gink Károly kérését, aki 1973-ban így dedikálta részére *Ithaka* című könyvét: „Dömötör Mihálynak, akinek kívánom, hogy lásson és láttasson.” A művész 1950-ben született Hódmezővásárhelyen, a művészetek városában; tizenhét éves korában kezdett fényképezni. 1980 és 2015 között a szegedi Móra Ferenc Múzeum műtárgyfotósaként – amit Pelbárt Jánostól és Nagygyörgy Sándortól tanult – láttatta régi korok tárgyi kultúrájának emlé-

¹ Elhangzott 2022. november 3-án az MTA Szegedi Akadémiai Bizottság székházában rendezett kiállítás megnyitóján.

keit. Vallomása szerint nagy hatással volt rá Heidegger *Lét és idő* című műve, amely meghatározza lét- és művészetelméleti gondolkodását. A művészi megismerés a valóságon túlit, a dolgok által elfeledett igazságot kívánja felfedni, így téve érzékelhetővé az egyébként érzékszerveinkkel felfoghatatlant. A kiállítás kétéves gyűjtőmunka és szigorú válogatás eredménye, ahol az elégius képegyüttes darabjai fotópoézissal telített képi esszévé állnak össze, és töprengésre hívják a nézőket az élet egyszeri és megismételhetetlen csodájáról.

Mi az, amit a művész szeme által a gépe és a képe láttat? Azt, hogy milyen álmok *nem* jönnek a halálban, mert ott csak a hús rothadása, szétfoslása, majd a zörgő csontok absztrakt mértanának ritmusa vagy kaotikus egymásra hullása és kiáltó fehérsége mered ránk a sötét grafikai háttér előtt a fényárnyékok játékában. A test, a testünk számára a végérvényes semmi van: a fekete szemgödrök szűrős tekintetének átható üressége, a gerincvonalak ütemes és kétségbeejtő szimmetriája, a madárcsőrök koppanás nélküli csöndje. És éppen ebben áll a kiállítás, a *Más-világ* létébresztő üzenete, hogy a halál, a saját halálunk életünk elválaszthatatlan része, amivel szembe kell néznünk, mert ezeken a képeken saját, immár hús és szervek nélküli, mégis életre kelő csontvázunk néz vissza ránk, és figyelmeztet, hogy ébresztő. Itt a lét a tét. Ez az üzenet ma „Nem trendi / nem szelfi / nem heppi”, de a legfontosabb. Hogy ébredjünk a létre, ami az idő, hogy életünk végessége, amiről csak az ember tud, arra figyelmeztet, jól sáfárcodjunk az idővel, hogy teljes életet éljünk, hogy életünk vége is értelmet nyerjen. Csak akkor lehet értelme a halálunknak, ha előtte életünknek is volt. Aki nem részesül a hit kegyelmében, annak élete beletartottság a Semmibe. Abba a semmibe, ami számunkra ugyanaz a születésünk előtt, mint ami lesz majd a halálunk után. Aki részesül a hit kegyelmében, arra halála után az örökkévalóság vár. Ahogyan Szőnyi Benjámin XVIII. századi hódmezővásárhelyi református lelkipásztor-költő írja kiváló versében. „Oh idő, oh örökké valóság / Ez idő tsak tündér mulandóság / Az örökké valóság a’ való, / Boldog az Úrban élő ’s meg-haló! (...) // Ez-idő, rövid éltem’ mértéke, / Ennek az hol kezdete, ott vége, / Meg halni születtem ez életre, / Tsak kis út ez a’ nagy ítéletre, / ’S árnyék, kit vét [vet] az örökké valóság, / ’S attól el nyeletendő halandóság. (...) // E’ világi dolgoknak rendében, / Az halál-is helyt talál széltében: / Múlik e’ világ, múltnom kell nékem: / Mint az élet, úgy az halál részem, / Ezt ha futom, tsak én magamtól futok, / Mert én egészen élet ’s halál vagyok.” (*Idő, Halál, Örökké-valóság*)

Dömötör Mihály képei is ezt üzenik: az igazat mondják, nem csupán a valódit. A képi esszé minden darabja, noha a csontokon keresztül a halált, annak okozatát ábrázolja, mégis az élet szentségét, egyszerűségét és megismételhetetlen csodáját hirdeti. Ahogyan Weöres Sándor írja: „Aki holt, nem él soha már. / Aki él, a halálban él. / Aki holt, nem hal soha már.” (Weöres

Sándor: *Ellentétek*) „Aki él, a halálban él.” Elsőre képtelennek hangzik ez, hiszen az első és a harmadik sort érzük. „Aki holt, nem él soha már.” Az egyedi élet megismételhetetlen, bár a klónozással mintha már ez is sérülne, hiszen létezhet tiszta genetikai másolat. „Aki holt, nem hal soha már.” A halál teszi az embert halhatatlanná, mert az élet az örökkévalóság árnyéka, és éppen ez nyeli el, szünteti meg a halandóságot is, hiszen az ember csak egyszer hal meg, ahogyan Szőnyi Benjámín is írja. Születésünkkel együtt saját halálunk is megszületik, vagyis életünk minden pillanatában velünk van, noha erről gyakran megfeledkezünk, mert szükségképpen beleveszünk a dolgokba, tesszük, amit kell. A létfelejtés halálfelejtés is, mert az élet elválaszthatatlan része a halál. „Meg halni születtem ez életre, / Ezt ha futom, tsak én magamtól futok, / Mert én egészen élet 's halál vagyok.” A létidőnk egészét akkor élhetjük át igazán, ha előrefutunk a saját halálunkig, a második zárójelig, és ezt átgondolva tekintünk vissza, hiszen a múlt a jövőben történik. De minden bizonytalansággal és félelemmel, betegséggel és reménytelenséggel együtt mégis hálát kell adunk, hogy most itt vagyunk, hogy még itt vagyunk, és megnézhetjük Dömötör Mihály képeiben, mi vár ránk, ha már nem leszünk. Mi tehát most itt, együtt, közösen, az ő képeit szemlélve „a halálban élünk”, és köszönjük, hogy ezt művészetével érzékelhetővé, átélhetővé és érthetővé tette. Hogy képeiben a legmegrendítőbb létébredést tárja elénk, mert a halál, és így az élet gondja és kérdése maga a létre ébresztő igazság. Azt kell átéreznünk és megfontolnunk, hogy a Semmit, az Embert vagy az örökkévalóság Istenének megváltó küldöttjét fogadjuk el értelmünkkel és szívünkkel. Ez a legfontosabb – ahogy a nyelv mondja – életbevágó kérdés, amelynek feltételéhez és a válasz megsejtéséhez, az emberhez egyedül méltó elmélkedő gondolkodáshoz adnak segítséget Dömötör Mihály képei. Köszönet érte.